

Sygn. akt IV CSK 414/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 kwietnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSA Barbara Lewandowska

w sprawie z powództwa W. L.

przeciwko J. L.

z udziałem interwenienta ubocznego po stronie pozwanej S. A.

o przyznanie prawa do przejęcia majątku spółki jawnej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 27 kwietnia 2017 r.,

skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 9 grudnia 2015 r., sygn. akt I ACa (...),

1) oddala skargę kasacyjną,

**2) zasądza od powoda na rzecz interwenienta ubocznego
kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód W. L., wskazując jako pozwanego J. L., wniósł o przyznanie prawa do przejęcia majątku spółki jawnej, działającej pod firmą Agencja Wydawnicza O. spółka jawna z siedzibą w G. z obowiązkiem rozliczenia się ze pozwanym wspólnikiem.

W uzasadnieniu żądania pozwu powód wskazał, że strony były wspólnikami Agencji Wydawniczej O. spółki jawnej w G. Ogólna wartość wkładów do spółki wynosiła 610.000 zł, z tego wartość wkładu powoda 500.000 zł, co stanowiło 81,97% ogólnej sumy, natomiast wartość wkładu pozwanego wynosiła 110.000 zł, co stanowiło 18,03% ogólnej sumy. Umowa spółki została wypowiedziana przez pozwanego, a powód jest zainteresowany kontynuacją działalności prowadzonego przedsiębiorstwa.

Pozwany J. L. wniósł o oddalenie powództwa i złożył podobny pozew o przyznanie prawa do przejęcia majątku spółki jawnej pod firmą „Agencja Wydawnicza O. Spółka jawna” z siedzibą w G. z obowiązkiem rozliczenia się ze wspólnikiem W. L.

Postanowieniem wydanym na rozprawie 31 marca 2011 r. Sąd połączył powództwa obu wspólników o przejęcie majątku spółki jawnej do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia.

Wyrokiem z dnia 4 czerwca 2014 r. Sąd Okręgowy w G. przyznał powodowi W. L. prawa do przejęcia majątku Agencji Wydawniczej O. spółki jawnej z siedzibą w G., z obowiązkiem rozliczenia się ze wspólnikiem J. L.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 10 stycznia 2005 r. W. L. i J. L. zawarli na czas nieokreślony umowę spółki jawnej pod firmą Agencja Wydawnicza O. spółka jawna w G. Przedmiotem działalności tej spółki była m. in. działalność wydawnicza, poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji. Każdy z dwóch wspólników - W. L. i J. L. posiadał prawo samodzielnej reprezentacji spółki. Każdy wspólnik uprawniony był do prowadzenia spraw spółki. Wspólnicy wnieśli do spółki następujące wkłady:

- W. L. wniósł przedsiębiorstwo pod nazwą L. „O.” z siedzibą w G., prowadzone na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej Prezydenta Miasta G., o wartości 500.000 zł,

- J. L. wniósł wkład gotówkowy w kwocie 10.000 zł oraz wkład polegający na świadczeniu na rzecz spółki pracy w postaci koncepcji rozwoju przedsiębiorstwa, doradztwa ekonomicznego i biznesowego, którego wartość wynosiła 100.000 zł.

Wobec niemożności dalszej współpracy, utraty wzajemnego zaufania między wspólnikami, pozwany J. L. pismem z 11 marca 2009 r. złożył W. L. oświadczenie o wypowiedzeniu umowy spółki jawnej „Agencja Wydawnicza O.” spółka jawna w G.

Sąd Okręgowy wskazał, że wspólnicy przedstawiali sprzeczne twierdzenia odnośnie do dotychczasowego funkcjonowania spółki. Zgodnie z art. 66 k.s.h. jeżeli w spółce składającej się z dwóch wspólników po stronie jednego z nich zaistnieje powód rozwiązania spółki, sąd może przyznać drugiemu wspólnikowi prawo do przejęcia majątku spółki z obowiązkiem rozliczenia się z występującym wspólnikiem zgodnie z art. 65 k.s.h. Tym samym w razie stwierdzenia, iż przyczyna rozwiązania spółki jawnej tworzonej przez dwóch wspólników jest spowodowana przez jednego z nich, sąd może przyznać drugiemu majątek tej spółki, z obowiązkiem rozliczenia się z występującym wspólnikiem.

Sądu pierwszej instancji, uznał, iż powód rozwiązania spółki zaistniał po stronie pozwanego J. L. gdyż pozwany dokonał wypowiedzenia umowy spółki, przy czym nie było w ocenie tego Sądu racjonalnych podstaw do upatrywania w jakimkolwiek działaniu lub zaniechaniu powoda W. L. zaistnienia po jego stronie powodu rozwiązania spółki jawnej. W konsekwencji Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 4 czerwca 2014 r. podstawie art. 66 k.s.h. uwzględnił powództwo wniesione przez W. L. i oddalił podobne powództwo pozwanego J. L.

Apelację od orzeczenia uwzględniającego powództwo złożył pozwany J. L.

W trakcie postępowania, interwencję uboczną po stronie pozwanej zgłosił S. A.

Wyrokiem z dnia 9 grudnia 2015 r. Sąd Apelacyjny w (...) zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił powództwo powoda W. L.

Sąd Apelacyjny oparł się nie tylko na dotychczasowych ustaleniach faktycznych ale poczynił dodatkowe ustalenia w zakresie dokonanych rozporządzeń majątkiem spółki na podstawie prawomocnego wyroku zaocznego Sądu Okręgowego w K. z 28 czerwca 2011 r. w sprawie VI GC (...) jak i dalszych losów spółki jawnej, tj. jej wykreślenia z Krajowego Rejestru Sądowego na podstawie prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego 24 czerwca 2014 r., co skutkowało jej rozwiązaniem. W związku z tym, że wykreślenie ma charakter konstytutywny, spółka zakończyła swój byt prawny (art. 84 § 2 k.s.h.).

W ten sposób na etapie postępowania apelacyjnego stan faktyczny uległ zasadniczej zmianie w stosunku do stanu jaki istniał, gdy o żądaniu powoda orzekał sąd I instancji. Powód domagał się przyznania mu prawa do przejęcia majątku spółki jawnej Agencji Wydawniczej O. w G. z obowiązkiem rozliczenia się z występującym współnikiem. Niesporne było, że w chwili wytoczenia powództwa istniały wszystkie przesłanki do uznania, że spółka istniała i składała się z dwóch współników. Po zamknięciu rozprawy przed Sądem pierwszej instancji, nastąpiło ostateczne rozwiązanie spółki, która zakończyła swój byt prawny. Utraciła też swą podmiotowość gospodarczą, jak i przestała być przedsiębiorcą. Jej dotychczasowi współnicy (W. L. - powód i J. L. - pozwany) stracili status współników tej spółki. Przejęcie majątku w rozumieniu art. 66 k.s.h., o co wnosił powód, ma prowadzić do takiego jego przejęcia w tym przedsiębiorstwa, aby jego działalność pozostała nieprzerwana, niezakłócona z punktu widzenia przede wszystkim uczestników obrotu (kontrahentów) dotychczasowej spółki, aby wystąpiła kontynuacja praw i obowiązków w sferze stosunków cywilnoprawnych, administracyjnych, pracowniczych itp.

Przejęcie przedsiębiorstwa spółki na wskazanego w wyroku uprawnionego może nastąpić dopiero w sytuacji całkowitego wyczerpania drogi sądowej i uprawomocnienia się wyroku. Samo wydanie nieprawomocnego wyroku nie upoważnia jeszcze do przejścia przedsiębiorstwa na uprawnionego. W tym sensie wyrok ma charakter konstytutywny i wywiera skutek od chwili uprawomocnienia się (*ex nunc*). Wyrok taki prowadzi do swoistego "przekształcenia" spółki jawnej dwuosobowej w przedsiębiorcę jednoosobowego. Przepis ten ma na celu ochronę przedsiębiorstwa spółki. Nie przewiduje on przedłużania bytu samej spółki, ale

zapobiega jej likwidacji, jako przedsiębiorstwa. W takiej sytuacji na przejmującego przechodzą wszelkie składniki tworzące przedsiębiorstwo spółki.

Podsumowując Sąd Apelacyjny stwierdził, że uwzględnienie żądania – przyznania drugiemu wspólnikowi prawa do przejęcia majątku spółki z obowiązkiem rozliczenia się z występującym wspólnikiem wymaga by w chwili orzekania istniała jeszcze spółka (choćby w stanie likwidacji; nie upadłości, gdyż nie jest to przyczyna rozwiązania istniejąca po stronie wspólnika, a po stronie spółki i wynika ona z ustawy, a nie z zachowania wspólnika). Wniosek ten wynika z literalnego brzmienia przepisu - z użytych zwrotów w art. 66 k.s.h., jak „Jeżeli w spółce [...]”, „[...] dwóch wspólników [...]”, „[...] zaistnieje powód rozwiązania spółki [...]”, „[...] prawo do przejęcia majątku spółki [...]”. Skoro w niniejszej sprawie doszło do definitywnego rozwiązania spółki i zakończenia jej bytu prawnego, utraty przez nią podmiotowości gospodarczej i bycia przedsiębiorcą, to nie można mówić o istnieniu spółki, o jej wspólnikach, istnieniu powodu do rozwiązania spółki, czy o majątku spółki.

Na chwilę orzekania przez sąd II instancji powód nie miał legitymacji czynnej, a pozwany legitymacji biernej w tym postępowaniu, tj. w zakresie żądania - przyznania drugiemu wspólnikowi prawa do przejęcia majątku spółki z obowiązkiem rozliczenia się z występującym wspólnikiem. Podtrzymywanie żądania przez powoda było w takiej sytuacji bezprzedmiotowe, albowiem niemożliwe do realizacji. Z tych względów jego żądanie jako niezasadne, na mocy art. 66 k.s.h. *a contrario* podlegało oddaleniu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W art. 58 § 1 k.s.h. zostały wskazane przyczyny, które powodują rozwiązanie spółki jawnej. Podstawą rozwiązania spółki jawnej mogą być: przyczyny przewidziane w umowie spółki; jednomyślna uchwała wszystkich wspólników; ogłoszenie upadłości spółki; śmierć wspólnika lub ogłoszenie jego upadłości; wypowiedzenie umowy spółki przez wspólnika lub wierzyciela wspólnika; prawomocne orzeczenie sądu.

Wystąpienie którejkolwiek przyczyny rozwiązania spółki stanowi podstawę przeprowadzenia likwidacji lub zakończenia działalności spółki w inny sposób oraz

wykreślenia spółki z rejestru przedsiębiorców. Zgodnie z art. 67 § 1 k.s.h., w przypadku zaistnienia jednej z przyczyn rozwiązania spółki wskazanych w art. 58 k.s.h., należy przeprowadzić likwidację spółki, chyba że wspólnicy uzgodnili inny sposób zakończenia działalności spółki. Zaistnienie przyczyny rozwiązania spółki jawnej stanowi zatem zdarzenie prawne, które inicjuje procedurę zmierzającą do rozwiązania spółki. Zaistnienie jednej z przyczyn rozwiązania spółki nie zawsze prowadzi do ustania spółki jawnej. W określonych przez ustawodawcę okolicznościach spółka może trwać dalej pomiędzy pozostałymi wspólnikami lub z udziałem spadkobierców zmarłego wspólnika (art. 64 k.s.h.).

Gdy w spółce jest tylko dwóch wspólników, mogą oni podjąć decyzję o rozwiązaniu spółki, a następnie przeprowadzić jej likwidację albo uzgodnić inny sposób zakończenia działalności spółki (art. 67 § 1 k.s.h.), przy czym możliwe jest też także porozumienie polegające na przejęciu majątku spółki przez jednego ze wspólników z obowiązkiem rozliczenia się z drugim wspólnikiem. Przejęcie majątku spółki przez jednego ze wspólników z obowiązkiem rozliczenia się może nastąpić także na podstawie prawomocnego wyroku sądu.

Zgodnie z art. 66 k.s.h., jeżeli w spółce składającej się z dwóch wspólników po stronie jednego z nich zaistnieje powód rozwiązania spółki, sąd może przyznać drugiemu wspólnikowi prawo do przejęcia majątku spółki z obowiązkiem rozliczenia się z występującym wspólnikiem. Na podstawie orzeczenia sądu majątek spółki przechodzi na rzecz dotychczasowego wspólnika i staje się jego własnością, co oznacza, że od tej chwili przedsiębiorstwo spółki staje się przedsiębiorstwem prowadzonym przez byłego wspólnika indywidualnie. Rozwiązana spółka podlega wykreśleniu z rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym bez przeprowadzenia likwidacji, a były wspólnik, który przejął majątek spółki, obowiązany jest rozliczyć się z drugim wspólnikiem zgodnie z art. 65 k.s.h.

W doktrynie trafnie podkreśla się, że w tej sytuacji dochodzi do swoistego przekształcenia spółki jawnej dwuosobowej w przedsiębiorcę jednoosobowego. Podnosi się także, że przepis ten ma na celu ochronę przedsiębiorstwa spółki, umożliwia bowiem rozwiązanie jej bez przeprowadzenia likwidacji. Taki sposób rozwiązania spółki pozwala nie tylko na utrzymanie przedsiębiorstwa spółki

w dotychczasowym kształcie, ale także umożliwia kontynuowanie prowadzonej przez przedsiębiorcę działalności, która przybiera inną formę organizacyjną.

Jak przyjął Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 19 grudnia 2007 r. (sygn. akt V CSK 343/07, OSNC 2009, nr 2, poz. 34) w przypadku tego swoistego przekształcenia na podstawie art. 66 k.s.h. spółki osobowej w przedsiębiorcę jednoosobowego ma miejsce następstwo prawne pod tytułem ogólnym. Cechą charakterystyczną sukcesji uniwersalnej jest także to, że dopuszczalna jest ona wyjątkowo i tylko w przypadkach wyraźnie przewidzianych przez przepisy prawa. Takim szczególnym przepisem jest art. 66 k.s.h., z którego wynika, że w przypadku tego przekształcenia spółki osobowej w przedsiębiorcę jednoosobowego wspólnik przejmuje cały majątek spółki w celu kontynuowania jej działalności bez jakichkolwiek ograniczeń. Na tego wspólnika przechodzą nie tylko aktywa majątku spółki ale także zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa spółki.

W ten szczególny sposób, w drodze orzeczenia sądowego skutkującego następstwem prawnym pod tytułem ogólnym wspólnika przejmującego majątek spółki, dochodzi do zakończenia działalności spółki bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego, przy czym drugi ze wspólników zostaje w ten sposób zwolniony z odpowiedzialności wobec osób trzecich od zobowiązań spółki związanych z prowadzeniem jej przedsiębiorstwa.

Pogląd ten odpowiada prezentowanej w doktrynie i judykaturze koncepcji, według której, do czasu rozliczenia się spółki z innymi uczestnikami obrotu wspólnicy spółki jawnej powinni być uznani za następców prawnych spółki w zakresie praw i obowiązków tej spółki. Takie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 lipca 2009 r., II CSK 134/09 (niepubl.), kontynuując interpretację art. 67 § 1 k.s.h. przyjętą w wyroku z dnia 28 października 2005 r., II CK 275/05 (OSP 2006, nr 11, poz. 126), zgodnie z którą, jeżeli wspólnicy przewidując inny sposób zakończenia działalności spółki niż przez jej likwidację nie wskażą sposobu zaspokojenia długów spółki, także innych sukcesorów spółki, powinni być uznani za następców prawnych spółki jawnej w zakresie jej zobowiązań aż do czasu rozliczenia się z wierzycielami spółki. Sąd Najwyższy uznał, że w razie ustania bytu prawnego spółki jawnej sprawa może toczyć się

dalej z udziałem jej wspólników, a to - przy odrębności podmiotowej spółki jawnej i jej wspólników - musi być zapewnione w drodze odpowiedniej wykładni art. 67 § 1 k.s.h.

Aprobując co do zasady konstrukcję następstwa prawnego po rozwiązanej spółce jawnej, trzeba jednak mieć na względzie, że przepisy dotyczące cywilnoprawnej odpowiedzialności wspólników spółki jawnej w relacjach pomiędzy spółką i wspólnikami a osobami trzecimi mają charakter bezwzględnie obowiązujący. Przepisy regulujące stosunki zewnętrzne z udziałem spółki, w tym także odpowiedzialność za jej zobowiązania - jako chroniące osoby trzecie - nie mogą być uchylane lub zmieniane przez wspólników ze skutkiem wobec tych osób. Dlatego, w odróżnieniu do konsekwencji przyznania przez sąd na podstawie art. 66 k.s.h. wspólnikowi prawa przejęcia majątku spółki, uzgodniony tylko przez wspólników inny, wyłączający przeprowadzenie postępowania likwidacyjne, sposób zakończenia działalności spółki, zawierający wyraźne wskazanie sukcesorów spółki, nie ma wpływu wobec osób trzecich, na zakres odpowiedzialności pozostałych wspólników za zobowiązania spółki.

Jak słusznie przyjął Sąd Apelacyjny, uregulowany w art. 66 k.s.h. szczególny sposób zakończenia działalności spółki bez konieczności przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego, z wyraźnym wskazaniem sukcesora i to ze skutkiem na zewnątrz, ma zastosowanie w funkcjonującej spółce jawnej, składającej się z dwóch wspólników, kiedy po stronie jednego z nich zaistnieje przyczyna rozwiązania spółki. Do przejęcia majątku spółki dochodzi przed wykreśleniem spółki z rejestru na podstawie konstytutywnego wyroku sądowego.

Ma rację skarżący, podnosząc, że w przypadku zgłoszenia przez jednego z dwóch wspólników żądania przejęcia majątku spółki na podstawie art. 66 k.s.h., czy też w drodze powództwa wzajemnego tego wspólnika w procesie o rozwiązanie spółki nie powinien być uwzględniony wniosek o wykreślenie spółki jawnej z Krajowego Rejestru Sądowego. Są to jednak zarzuty dotyczące innego, prawomocnie zakończonego postępowania sądowego, któremu powód ubiegający się o przejęcie majątku spółki nie zapobiegł, a którego wynikiem tj. prawomocnym postanowieniem o wykreśleniu spółki z rejestru, sąd w procesie o przejęcie majątku

spółki jest związany z mocy art. 365 § 1 k.s.h. Skoro Agencja Wydawnicza O. spółka jawna z siedzibą w G. została prawomocnym, konstytutywnym postanowieniem Sądu wykreślona z właściwego rejestru i utraciła byt prawny, odpadła możliwość zastosowania art. 66 k.s.h. jako jednego ze sposobów zakończenia działalności spółki, które powinno poprzedzić wykreślenie spółki z rejestru.

Podkreślić też trzeba, że art. 66 k.s.h. odnosi się do wszystkich przyczyn rozwiązania spółki jawnej (co wynika chociażby z samego brzmienia tego przepisu), a nie tylko do jej rozwiązania spółki z ważnego powodu. Fakt wypowiedzenia umowy spółki przez jej wspólnika może bezpośrednio prowadzić do przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego i jej wykreślenia z rejestru, jak również może usprawiedliwiać żądanie upoważnienia drugiego ze wspólników w dwuosobowej spółce przejęcia majątku spółki przed jej wykreśleniem z rejestru.

Jako niezrozumiały trzeba ocenić zarzut naruszenia obok art. 66 k.s.h. także art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (jedn. tekst Dz.U. z 2015, poz. 1142 ze zm.). Przepis ten wprowadza domniemanie prawdziwości danych wpisanych do rejestru. Tymczasem w przedmiotowym sporze doszło do wykreślenia spółki jawnej z rejestru przedsiębiorców wobec jej rozwiązania. Bez względu na ocenę tego orzeczenia, w kontekście toczącego się procesu zmierzającego do przejęcia majątku spółki, jego skutek w postaci utraty bytu prawnego przez spółkę jawną musi być uwzględniony w tym procesie.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną powoda. O kosztach postępowania kasacyjnego, należnych interwenientowi ubocznemu, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98, 99 w zw. z art. 391 § 1, 398²¹ k.p.c.

jw

r.g.